

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : โครงการวิจัย “การจัดการน้ำเพื่อการจัดการภัยพิบัติของชุมชนพนมวังก่ออย่างยั่งยืน”
ผู้วิจัย : นายนิพนธ์ บุญพรานชู
ที่ปรึกษา : สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
สถานที่ : ตำบลพนมวังก่อ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาการจัดการน้ำเพื่อการจัดการภัยพิบัติของชุมชนพนมวังก่ออย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแหล่งน้ำ การใช้และการจัดการน้ำฝน น้ำใต้ดิน น้ำบ่อ ของชุมชนพนมวังก่อตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (2) เพื่อสำรวจแหล่งน้ำ วิเคราะห์การจัดการและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (3) เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจของคนของคนในพื้นที่ พื้นที่ใกล้เคียงและสร้างความร่วมมือของภาคีที่เกี่ยวข้องต่อการใช้น้ำของชุมชน (4) เพื่อจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการน้ำของชุมชนพนมวังก่ออย่างยั่งยืน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ ชุมชนพนมวังก่อที่ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน ในพื้นที่พนมวังก่อ อำเภอควนขนุน และพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในตำบลนาขาด ตำบลโตนดควน อำเภอควนขนุน ตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ศึกษาข้อมูลโดยนักวิจัยจำนวน 20 คน มีการประชุมทีม เปิดโครงการ วางแผนในการเก็บข้อมูลลงพื้นที่เสวนากับผู้นำและชุมชน ในหมู่บ้าน ทั้ง 8 หมู่บ้าน โดยจัดกิจกรรม ดังนี้ ศึกษาและวิเคราะห์ถึงเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของแหล่งน้ำ สำรวจแหล่งน้ำ วิเคราะห์การจัดการและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ศึกษาการจัดการกับปัญหาน้ำที่ผ่านมา สร้างความรู้ความเข้าใจของคนในพื้นที่ใกล้เคียง จัดทำยุทธศาสตร์การจัดการน้ำ ศึกษาฐานการจัดการน้ำ การนำแผนยุทธศาสตร์เสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการพัฒนาทีมวิจัย

สรุปผลการวิจัย จากการศึกษาและวิเคราะห์ถึงเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแหล่งน้ำ การใช้และการจัดการน้ำฝน น้ำใต้ดิน น้ำบ่อของชุมชนพนมวังก่อ เกิดจากการพัฒนาการทำเกษตร การพัฒนาการด้านการเกษตรในพื้นที่พนมวังก่อ นั้น ผสมกับการจัดการของคนในพื้นที่ แต่ในปัจจุบันการเกษตรมีหลากหลายขึ้นและได้เปลี่ยนแปลงไปจากแปลงใหญ่เป็นแปลงย่อยตามกรรมสิทธิ์ที่ดิน ระบบการจัดการน้ำเดิมจึงได้หายไป การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างวิธีการผลิต แหล่งน้ำธรรมชาติ ที่เคยมีหายไปเช่น คู คลอง ห้วย หนอง บึง และมาบ หรือแม้แต่แหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำใต้ดิน ต่อมา โครงสร้างทางสังคมของคน

ในชุมชนเปลี่ยนไปตามยุคสมัย แหล่งน้ำเหล่านั้นก็ลดความสำคัญลงไปตามวิถีชีวิตและคุณภาพชีวิตของคนรุ่นใหม่ที่ฝากชีวิตไว้กับภาครัฐและพึ่งพาภาคธุรกิจ

การสำรวจแหล่งน้ำการจัดการและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แหล่งน้ำและการเปลี่ยนแปลงในอดีตนั้นที่ดินที่เป็นแหล่งน้ำ ฝาย หนอง ห้วย ขอบเหมือง ริมคลอง จะเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ปัจจุบันพื้นที่ตำบลพนมวังก็ แบ่งเป็นแหล่งน้ำ และประเด็นต่างๆปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น น้ำฝน น้ำบ่อ หรือบ่อน้ำตื้น น้ำจากเหมือง ลำคลอง และ บ่อน้ำน้ำทรัพย์ การสร้างความรู้ความเข้าใจของคนในพื้นที่ พื้นที่ใกล้เคียง และการสร้างความร่วมมือของภาคที่เกี่ยวข้องต่อการใช้น้ำของชุมชน พบว่า บทเรียนชุมชนกับการจัดการน้ำกรณีน้ำท่วมในอดีตช่วงน้ำท่วมนั้นไม่เคียดร้อน เพราะน้ำจะไหลเร็ว และวัฒนธรรมการตั้งบ้านเรือนก็ไม่คิดขวางทางน้ำ การจัดหาแหล่งน้ำการจัดการแหล่งน้ำใช้วิธีกฎมัยปัญญาท้องถิ่นในการทำแหล่งน้ำ เช่น วิธีการทำนบ จากการศึกษาที่ค้นพบ มี 3 วิธี นบคันดิน นบกรองขัดเรือก และ นบกั้นโหม หรือนบซั้ง และการจัดระบบชุมชนมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและเส้นทางคมนาคม เส้นทางคมนาคมก็เป็นมูลเหตุสำคัญของภัยพิบัติอุทกภัยน้ำหลาก การจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการน้ำของชุมชนพนมวังก็อย่างยั่งยืน มี 3 โครงการหลักดังนี้

1. การจัดการลุ่มน้ำคลองพังโย-วังปีบ ตลอดสาย (5 โครงการ)
2. การจัดการลุ่มน้ำคลองแม่เตยตลอดสาย (4 โครงการ)
3. สร้างภาคีเครือข่ายกลุ่มจัดการลุ่มน้ำคลองแม่เตย-คลองบังโย -คลองวังปีบ

ผลเชิงพัฒนาชุมชนพนมวังก็มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการน้ำอย่างยั่งยืน และยุทธศาสตร์การจัดการน้ำได้รับการเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชนพนมวัง